

ПРОФ. ДР ВЛАДАН ПЕРИШИЋ
Универзитет у Београду – Православни богословски факултет,
Кафедра за Јајчарологију

ДОПРИНОС ПРОФЕСОРА
ПРАВОСЛАВНОГ БОГОСЛОВСКОГ ФАКУЛТЕТА
РАЗВОЈУ СРПСКЕ ТЕОЛОШКЕ МИСЛИ
(ИСТРАЖИВАЧКИ ПРОБЛЕМИ)

Да би један овако обиман пројекат уродио било каквим плодом, потребно је учинити бројне предрадње и обавити многа прелиминарна истраживања.* Но, пре свега, неопходно је постати свестан свих проблема и потешкоћа који стоје на његовом путу, а њих није мало. Стога бих се у овом осврту позабавио само *ислраживачким проблемима* које онај ко намерава да разматра допринос професора ПБФ развоју српске теолошке мисли мора узети у обзир уколико жeli да ову тему обради иоле озбиљно и да резултати његовог труда не буду исхитрени, парцијални и, коначно, нездовољавајући.

Академска и неакадемска теологија

Пре свега, треба видети да ли уопште постоји српска теолошка мисао изван ПБФ (у двадесетом веку). Потом, уколико постоји, шта је на шта (више) утицало и како: факултетска (академска) теологија на неакадемску или обратно, неакадемска на академску. Под академском теологијом можемо подразумевати или ону која се развија и одвија на самом Факултету (у виду предавања, објављивања стручних чланака или студија и књига и томе слично) или, пак, ону која, било да се „дешава“ на Факултету или изван њега, испуњава све академске узусе (свога времена). Под неакадемском теологијом, самим тим, могла би се подразумевати или теологија која настаје ван Факултета или она која, било да се развија на Факултету или ван њега, не испуњава све неопходне услове да би се могла назвати академском.

Наравно, квалификативе „академска“ и „неакадемска“ треба схватити не у вредносном него искључиво у дескриптивном смислу. Тако чињеница

* Овај рад је настало у оквиру пројекта бр. 149037A („Српска теологија у двадесетом веку“), који финансира Министарство науке и заштите животне средине Републике Србије.

да ће један теолошки текст бити процењен као „академски“ још увек неће говорити ништа (позитивно) о његовој (научној или теолошкој) вредности, као што и чињеница да ће неки други текст бити означен као „неакадемски“ неће ниуколико умањивати његов теолошки значај. Ово је важно нагласити зато што код разних теолога у различитим временима постоји тенденција о различитом, па и сасвим супротном, вредновању „академског“ и „неакадемског“. Док се у једном случају све што испуњава академске норме самим тим хвали и велича као „научно“, без суштинског удубљивања у сам обрађивани проблем и ваљаност његовог (евентуалног) решења, дотле се у другом случају све истински академско ниподаштава као „схоластичко“, пропуштајући да се увиди његова стварна теолошка вредност.

Стога се чини да би ваљан приступ морао како *разликовати* академске од неакадемских типова текстова, тако исто и *процењивати* њихову стварну теолошку вредност *независно* од тога да ли имају једну или другу форму, тј. да ли су писани у форми академске или чак „схоластичке“ студије, или пак у слободнијој форми огледа, есеја, омилије, па чак и песме и сл.

Потом, ваљало би одлучити да ли процењивати нечији допринос теолошкој мисли само у време док је био професор на Факултету или у обзир узeti и његове радове написане много година или чак деценија по (принудном!) напуштању Факултета. Случај Јустина Поповића би овде могао бити case study.

Контекстуализација српске теолошке мисли

Како и сваку другу, тако је и српску теолошку мисао двадесетог века важно ставити у *друштвеноисторијски, научни и теолошки контекст*, како српски тако и европски и (евентуално) светски. Тек када објективно истражимо однос модерне српске теологије према областима других других наука (пре свега философији, психологији, историји, али и историји уметности, археологији, па и неким природним наукама) и нарочито према савременој јој европској теолошкој мисли, моћи ћемо исто тако објективно сагледати њену праву вредност. Тек тада моћи ћемо одговорити на питања да ли су идеје и становишта које се срећу у српским теолошким списима (било којег вида) изворна и оригинална *по себи* (те би се, према томе, на њих могли угледати и други) или *само за српско читавац* (који није имао прилике да их упозна читајући студије страних теолога на изворним језицима) или, пак, *ни једно ни друго*.

Овде, пре свега, треба испитати списе оних српских теолога (или, тачније, професора теологије) који су се дуже или краће школовали у иностранству, било на православним, римокатоличким или протестантским факултетима, јер су управо (мада не и искључиво) они били ти који су,

често несвесно (али понекад и врло свесно), по повратку у Србију „из великог света“ са собом доносили и теолошке идеје и ставове који су у доба њиховог школовања били владајући у срединама у којима су се поменути професори затекли. Све те идеје би требало процењивати како у њиховом транспонованом и у српску теолошку средину мање или више вешто уклопљеном виду, тако и по себи, тј. независно од тога да ли су оригинални производ неког српског теолога или само његово представљање тих (туђих) идеја српској читалачкој публици (под својим или именом њиховог правог аутора).

Технички проблеми

Поред поменутих проблема са којима ће се неминовно сусрести сваки пажљиви истраживач модерне српске теолошке баштине, ту су и лакши или ипак обимни проблеми који се збирно могу именовати као технички. Реч је, најпре, о томе да теолошки списи професора ПБФ нису, на жалост, још увек ни сабрани а камоли издати. Тако будућем истраживачу предстоји или да чека да прво буде обављен овај посао, па да тек онда разматра горепоменуту проблематику или да сам почне да трага по библиотекама, приватним (породичним или манастирским) збиркама (неиздатих) текстова, незнјајући да ли је обухватио све ауторове списе или му стално понешто измиче. Тек нам, дакле, предстоји издавање сабраних (или чак целокупних) дела професора београдског ПБФ, као предуслов објективне валоризације њихове теолошке мисли.

Уско повезан с тим је и проблем на српски језик непреведених дела (махом докторских дисертација, а у новије време и магистарских радова) оних професора који су се школовали (и) у иностранству. Понека од тих дела су преведена, док друга тек чекају да се представе српском читаоцу.

[Нпр. други део инаугуралне дисертације Филарета (Бранка) Гранића, *Die Subscriptionen in den datieren griechischen Handschriften des 9. und 10. Jahrhunderts*, одбрањене у Минхену 1909. објављен је под насловом „Потписи у датираним грчким рукописима из 9. и 10. века“ у часопису *Бојословље* 1 и 2 за 1988, стр. 27-53 (у преводу Зорана Јовановића); докторска дисертација Јустина Поповића, Τὸ πρόβλημα τῆς προσωπικότητος καὶ τῆς γνώσεως κατὰ τὸν Ἅγιον Μακάριον τὸν Αἰγύπτιον, одбрањена у Атини 1926, објављена је као „Проблем личности и познања по учењу Св. Макарија Египатског,“ *Πυή βοϊοῦζναња*, Београд 1987. стр. 5-103; докторска дисертација Атанасија Јевтића, Ἡ Ἑκκλησιολογία τοῦ Ἀποστόλου Παύλου κατὰ τὸν Ἰερὸν Χρυσόστομον, одбрањена у Атини 1967, објављена је (у преводу Максима Васиљевића) под насловом *Еклесиологија Светог Апостола Павла*, Врњци-

Требиње, 2006; докторска дисертација Амфилохија Радовића, Τὸ μυστήριον τῆς Ἅγιας Τριάδος κατὰ τὸν Ἅγιον Γρηγόριον Παλαμᾶς, одбрањена у Атини 1973, објављена је (у преводу Атанасија Јевтића и Дејана Ристића) као *Тајна Свете Тројице ио Светом Григорију Палами*, манастир Острог, 2006. С друге стране на превод још чекају докторске дисертације Иринеја Буловића, Τὸ μυστήριον τῆς ἐν τῇ Ἅγίᾳ Τριάδι διακρίσεως τῆς Θείας οὐσίας καὶ ἐνεργείας κατὰ τὸν Ἅγιον Μᾶρκον Ἐφέσου τὸν Εὐγενικόν, одбрањена у Атини 1980, а издата у Солуну 1983. Игнatiјa Midiћa, Τὸ μυστήριον τῆς Ἑκκλησίας, одбрањена у Атини 1987, и издата у Атини 1989, Ненада Милошевићa, Ἡ θεία Εὐχαριστία ως κέντρον τῆς Θείας λατρείας, одбрањена у Солуну 1994, и издата у Солуну 2001, Максима Васиљевићa, Порфирија Перићa, Дражена Перићa, све одбрањене у Атини, као и друге.]

Критичко ђроцењивање

Ту је, затим, и нешто захтевнији проблем рашчлањавања српске теолошке мисли по дисциплинама (догматика, патрологија, литургија итд.). На ПБФ је то, по природи ствари, учињено, али се и ту мора бити опрезан. Наиме, нипошто се не може све оно што је написао нпр. професор патрологије механички сврстати у патрологију, и томе слично. Потребно је да пажљиво ишчитавање целине списка води његовом дисциплинарном сврставању. Такође је неопходно избећи исхитreno, и у суштини неозбиљно, становиште, које се, на жалост, сусреће код не малог броја професора ПБФ, да је један спис a priori неуспео или да је аутор таквог списка некомпетентан само зато што се усудио да пише о проблему из области из које није докторирао или коју не покрива катедра на којој предаје. Напротив, та чињеница би требало да буде потпуно ирелевантна, а списе би ваљало процењивати по себи, тј. без обзира на то ко им је аутор, узимајући у обзир само њихову интринсичну вредност.

Оно што би још могло, и то не мало, допринети критичком (пр)оценавању теолошких списка српских аутора јесте плодна ћолемичка мисао (која се по правилу одвија у стручним и научним часописима) која принуђава ауторе да јасније формулишу своје ставове и да изоштре своју аргументацију, чувајући у жару полемике и своје и достојанство онога против кога полемишу, а која, у случају српске теолошке сцене, на жалост, у потпуности одсуствује. Чини се да средине попут српске још нису преболеле дечије теолошке болести (типа: „ово је рекао свети тај-и-тај и о томе се не дискутује“ или „овакав став се не може наћи код светих отаца, па је зато у најмању руку сумњив а његов аутор по свој прилици јеретик“ и томе слично) и да још није дошло време озбиљних и одговорних стручних и научних теолошких спорова и дискусија који су више него неопходни

да би се једна средина попут српске из стања у којем се налази уздигло до какве-такве (теолошке и уопште научне) зрелости.

Овим су наведени само неки (нипошто не сви) истраживачки проблеми пред којима ће се наћи свако ко непристрасно и одговорно покуша да се упусти у (не)захвалан подухват приказивања и процењивања доприноса професора ПБФ развоју српске теолошке мисли.